

LAUSUNTO

Helsinki 11.9.2020

ULKOMINISTERIÖ

Viite: PC0UC1G7-40

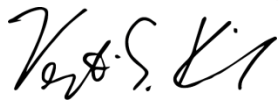
Asia: Lausuntopyyntö: Uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja; Suomen 16. määräaikaisraportin laatiminen

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveystieteellinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on 233 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä 76 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja:

edunvalvontapäällikkö Anne Perälähti, anne.peralahti@soste.fi, 050 4111734
erityisasiantuntija Kirsi Marttinen, kirsi.marttinen@soste.fi, 050 531 4244

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
SOSTE Finlands social och hälsa rf
SOSTE Finnish Federation for Social Affairs and Health

www.soste.fi

LAUSUNNON KESKEINEN SISÄLTÖ

- SOSTE pitää Sipilän hallituskaudella tehtyjä ja Marinin hallitusohjelmaan kirjattuja toimia oikeasuuntaisina. Nämä toimet eivät kuitenkaan jatkossakaan takaa omaishoitajien yhdenvertaista kohtelua. Jokainen kunta ja vuoden 2023 jälkeen jokainen maakunta päättää edelleen valtaosin itsenäisesti, millä ehdoilla omaishoidon tukea myönnetään ja minkälaiset määrärahat siihen varataan. SOSTE esittää, että omaishoitajien yhdenvertainen asema tulisi turvata valtakunnallisella sääntelyllä.
- SOSTE pitää hyvänä, että pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen asiakasmaksut kirjataan lakiin ja maksujen määräytymisperusteet yhdenmukaistetaan. SOSTE kuitenkin katsoo, että palveluasumista koskeva maksujärjestelmä on sekä hallinnon että asiakkaan kannalta monimutkainen ja kallis. SOSTE esittää, että tehostetun palveluasumisen maksuun sisällytettäisiin kaikki välttämättömät menot, laitoshoidon maksujärjestelmän mukaisesti. Selkeällä maksupolitiikalla voidaan parantaa ihmisten mahdollisuuksia saada sellaisia palveluja, joita heidän terveydentilansa ja kuntonsa edellyttää.
- Perusturvan taso ei ole riittävä. Akuutin koronaviruksen ollessa ohi on pohdittava pysyvämpiä ratkaisuja todettuihin puutteisiin, jotta perusturva osaltaan kannattelee ihmisiä läpi taantumun ja ehkäisee ongelmien syventymistä. Tavoitteena tulee olla ensisijaisten etuuksien tason korottaminen pitkäjänteisesti niin, että päästään asteittain kohti viitebudjettien määrittelemää kohtuullisen minimin tasoa.
- SOSTE katsoo, että irtisanomiskorvauksen enimmäismäärän asettaminen 24 kuukauteen rajoittaa erityisesti vanhempien työntekijöiden mahdollisuutta saada asianmukainen korvaus työsuhteen päättämisestä aiheutuvasta tosiasiallisesta haitasta. Perusturvan matala taso sekä työttömyysturvan odotetut muutokset, mm. työttömyysturvan lisäpäivien odotettu poistuminen, lisäävät entisestään perusteettomasta irtisanomisesta yksilölle aiheutuvia kustannuksia

1. Omaishoitajat ja Läheiset -Liitto ry:n valitus nro 70/2011 koskien omaishoidon tukea

Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on ratkaisussaan katsonut Suomen loukanneen peruskirjan 23 artiklaa, koska lainsäädäntö mahdollisti käytännöt, joiden johdosta osalta ikääntynyttä väestöä evättiin omaishoidon tuki tai muu, vaihtoehtoinen tuki. Komitea on päätelmissään 2018 katsonut, että tilannetta ei ole saatettu 23 artiklan mukaiseksi ennen kuin Suomi on toimittanut ajantasaiset tiedot omaishoidon tuen tilanteesta sekä kokeiluhankkeiden ja lainmuutosten vaikutuksista.

Pääministeri Sipilän hallituskaudella omaishoitoa kehitettiin. Omaishoidon lainsäädäntöä uudistettiin vuonna 2016. Uudistuksessa kaikille sopimusomaishoitajille tuli oikeus vähintään kahden vuorokauden vapaaseen kuukaudessa, sitovassa ja vaativassa hoidossa edelleen vähintään kolmen vuorokauden vapaaseen kuukaudessa sekä oikeudet valmennukseen ja hyvinvointi- ja terveystarkastuksiin. Sosiaalihuoltolakiin ja asiakasmaksulakiin tehtiin muutoksia, jotta myös ei-sopimusomaishoitajille mahdollistuisi vapaan saanti. Palvelujen kehittämiseksi toteutettiin maakunnallisia kokeiluja, joissa kehitettiin mm. omaishoitajien vapaajärjestelyjä. Valtio myönsi kunnille lisämäärärahaa omaishoidon kehittämiseen. Vuodesta 2018 alkaen kunnille myönnettiin omais- ja perhehoidon kehittämiseksi lisämäärärahaa vuosittain 95 miljoonaa euroa. Lisämääräraha ei ole korvamerkittyä. Sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisuudistuksen myötä omaishoidon tuen saamisen ehdot oli tarkoitus määrittellä kuntien sijasta 18 maakunnassa. Kokonaisuudistus ei toteutunut. Omaishoidon tuen saamisen ehdot jäivät edelleen kuntakohtaisiksi.

Pääministeri Marinin hallitusohjelmassa omaishoidon kehittämistä edelleen jatketaan. Vuosille 2020-2022 on budjetoitu yhteensä 65 miljoonaa omaishoidon ja kotihoidon resurssien turvaamiseen. Vuodesta 2023 lähtien kuntien peruspalveluiden valtionosuuksiin tulisi 45 miljoonan euron lisäys, josta omaishoidon osuus olisi kolmasosa. Edellisen hallituskauden omaishoidon kokeilujen tuloksia pyritään levittämään osana maakunnallisia kehittämishankkeita, jolle on varattu erillisrahoitus. Sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistuksen myötä omaishoidon tuki sosiaalipalveluna siirtyisi kunnilta maakunnille (21 maakuntaa ja Helsinki) 1.2023 alkaen.

SOSTE pitää Sipilän hallituskaudella tehtyjä ja Marinin hallitusohjelmaan kirjattuja toimia oikeasuuntaisina. Nämä toimet eivät kuitenkaan jatkossakaan takaa omaishoitajien yhdenvertaista kohtelua. Jokainen kunta ja vuoden 2023 jälkeen jokainen maakunta päättää edelleen valtaosin itsenäisesti, millä ehoilla omaishoidon tukea myönnetään ja minkälaiset määrärahat siihen varataan. SOSTE esittää, että omaishoitajien yhdenvertainen asema tulisi turvata valtakunnallisella sääntelyllä.

2. Omaishoitajat ja Läheiset -liitto ry:n valitus nro 71/2011 koskien palveluasumisen ja tehostetun palveluasumisen riittämätöntä sääntelyä

Komitea katsoi, että peruskirjan 13 artiklaa oli loukattu, koska palveluasumisen ja tehostetun palveluasumisen riittämätön sääntely yhdistettynä siihen, että näiden palvelujen tarjonta ylitti kysynnän, aiheutti hoitoa tarvitseville ikääntyneille oikeudellista epävarmuutta keskenään erilaisten ja monimutkaisten maksuperiaatteiden vuoksi. Lisäksi se esti peruskirjan 23 artiklan b kohdassa taatun oikeuden, joka sopimuspuolten on toteutettava ”antamalla ikääntyneelle henkilölle tietoa heidän käytettävissään olevista palveluista ja heidän mahdollisuuksistaan käyttää niitä”. Komitea on päätelmässään 2018 katsonut, että tilannetta ei ole saatettu peruskirjan mukaiseksi, koska lainsäädäntö- ja sääntelytilanne ei ole muuttunut.

Tällä hetkellä kuntien välillä on eroja asumispalvelujen sisällöissä ja niistä perittävissä asiakasmaksuissa. Sääntelyn puute ja erilainen hinnoittelujärjestelmä luovat asiakkaille epävarmuutta. Tehostettu palveluasuminen voi olla asiakkaalle kalliimpaa kuin laitoshoidon, ja asiakasmaksut voivat ylittää jopa kuukausitulot. Kunnat ovat ajaneet alas sosiaalihuoltolain mukaista laitoshoidon ja samanaikaisesti palveluasumista on lisätty. Ero tehostetun palveluasumisen ja laitoshoidon välillä on keinotekoinen, koska se perustuu kunnan taloudenpitoon. SOSTE katsoo, että asiakkaiden yhdenvertaisuuden kannalta palveluasumisen maksujen määräytymisperusteiden tulisi olla valtakunnallisesti yhdenmukaiset riippumatta siitä, saako asiakas hoivatasoista palvelua laitoshoidossa tai palveluasumisessa.

Pääministeri Sipilän hallituskauden aikana valmisteltiin sosiaali- ja terveystieteiden asiakasmaksulainsäädännön kokonaisuudistamista. Lainsäädäntöön olisi sisällytetty palveluasumisen maksuja koskevat säännökset. Pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen ja pitkäaikaisen laitoshoidon asiakasmaksut olisivat määräytyneet pitkälti yhdenmukaisin perustein. Poikkeuksena, pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa asiakas olisi maksanut itse monista palveluista, jotka laitoshoidon asiakkaalle olisivat olleet kokonaan maksuttomia. Tämän kompensoimiseksi esitettiin vähimmäiskäyttövaran nostamista 110 eurosta 160 euroon kuukaudessa. Lähtökohtaisesti käyttövara olisi ollut riittämätön välttämättömien menojen kattamiseksi. Tavallisen palveluasumisen maksut määräytyisivät samoin perustein kuin kotona annettavista palveluista. Asiakasmaksu-uudistus raukesi sote-uudistuksen kaaduttua, ja näin hallituksen esitys uudeksi asiakasmaksulainsäädäntö jäi vahvistamatta.

Pääministeri Marinin hallitusohjelmaan on kirjattu, että sosiaali- ja terveystieteiden asiakasmaksulakia uudistetaan. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta oli lausunnolla keväällä 2020 ja eduskunta käsittelee lakiesitystä syyskuussa 2020. Esityksessä palveluasumisen maksut uudistettaisiin pitkälti edellisen hallituskauden rauenneen lakiesityksen mukaisesti.

SOSTE pitää hyvänä, että pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen asiakasmaksut kirjataan lakiin ja maksujen määräytymisperusteet yhdenmukaistetaan. SOSTE kuitenkin katsoo, että palveluasumista koskeva maksujärjestelmä on sekä hallinnon että asiakkaan kannalta monimutkainen ja kallis. SOSTE esittää, että tehostetun palveluasumisen maksuun sisällytettäisiin kaikki välttämättömät menot, laitoshoidon maksujärjestelmän mukaisesti. Selkeällä maksupolitiikalla voidaan parantaa ihmisten mahdollisuuksia saada sellaisia palveluja, joita heidän terveydentilansa ja kuntonsa edellyttää.

3. Suomen sosiaalioikeudellisen seuran valitukset nro 88/2012 ja 108/2014 koskien perusturvaetuuksien liian matalaa tasoa

Komitea katsoi ensimmäisen valituksen kohdalla, että peruskirjan 12 artiklan 1 kohtaa oli loukattu, koska useiden sosiaalietuuksien (sairaus-, äitiys- ja kuntoutusetuuksien,

työttömyysturvan peruspäivärahan ja takuueläkkeen) vähimmäistaso oli ilmeisen riittämätön. Myös 13 artiklan 1 kohtaa oli loukattu, koska toimeentulotuen ja työmarkkinatuen taso oli riittämätön.

Jälkimmäisen valituksen kohdalla komitea katsoi, että peruskirjan 13 artiklan 1 kohtaa oli loukattu, koska työmarkkinatuen taso ei riittänyt mahdollistamaan tuen saajien perustarpeiden täyttämistä edes silloin, kun työmarkkinatuki yhdistettiin muihin etuuksiin, kuten asumistukeen ja asumismenojen kattamiseksi myönnettävään toimeentulotukeen.

Komitea katsoi päätelmässään 2018, että tilannetta ei oltu saatettu peruskirjan mukaiseksi kummankaan valituksen osalta. Ei ole osoitettu, että hallitus olisi ryhtynyt toimenpiteisiin saattaakseen työmarkkinatuen riittäväksi tasolle joko sellaisenaan tai yhdistettynä asumistukeen. Ei ole myöskään täsmällisesti osoitettu, että mahdollisten täydentävien toimeentuloetuuksien, kuten asumistuen ja toimeentulotuen, vaikutus riittää parantamaan ratkaisevalla tavalla kaikkien kyseisten työmarkkinatuen saajien tilannetta.

Perusturvan taso on edelleen riittämätön

SOSTE katsoo, että perusturvan taso on Suomessa riittämätön.

Perusturvaetuuksiin tehtiin leikkauksia vuosina 2015-2019 erityisesti indeksileikkausten ja -jäädysten kautta. Myös esimerkiksi asumistuessa hyväksyttävät enimmäisasumismenot irrotettiin vuokratuoksista ja sidottiin elinkustannusindeksiin vuonna 2018. Työttömyysturvaa heikensi indeksijäädysten lisäksi aktiivimalli.

Kokonaan perusturvan varassa eläviä ihmisiä oli vuonna 2018 noin 243 000 henkeä (4,5 % suomalaisista). Määrä on lisääntynyt noin 49 000:lla vuodesta 2010. Erityisesti pitkäaikaisesti perusturvan varassa olevien määrä on kasvanut koko 2010-luvun. Vuonna 2018 heitä oli 98 100 henkilöä, kun vuonna 2010 luku oli 61 097.

Suomessa on lakisääteisesti tehtävä perusturvan riittävyyden arviointi neljän vuoden välein. Arviointiraportti tarkastelee perusturvaetuuksien kokonaisuuden riittävyyttä ja huomioi myös toimeentulotuen vaikutuksen. Viimeisimmässä [Perusturvan riittävyyden arvioinnissa 2015-2019](#) todettiin indeksijäädysten ja -leikkausten kumulatiivisen vaikutuksen perusturvan riittävyyteen olleen merkittävä. Yleisesti ottaen muutokset joko heikensivät perusturvan tasoa tai pitivät sen samana elämäntilanteesta riippuen. Arviointiraportissa todettiin, että työttömän, kotihoidon tuen saajan ja vähimmäismääräisten sairaus- ja vanhempainpäivärahan saajan tulotasot eivät riitä kattamaan kohtuullista minimikulutusta.

Ensisijaisten etuuksien indeksileikkaukset ja -jäädystykset ovat vaikeuttavat perusturvaetuuksien varassa elävien tilannetta ja siirtäneet yhä enemmän ihmisiä toimeentulotuen varaan.

SOSTEn vuonna 2020 julkaiseman selvityksen simulointilaskelmat osoittavat, että tuloerot ja köyhyys kasvoivat vuosien 2016 ja 2019 välisenä aikana. Vuosina 2015-2019 tulonsiirtojen leikkaukset koskettivat erityisesti alempia tuloluokkia, kun taas verohelpotukset suosivat ylempiä tuloluokkia.

Vuoden 2020 alusta tehtiin korotuksia kansaneläkkeeseen sekä vähimmäismääräisiin sairaus- ja vanhempainpäivärahoihin, erityishoitorahaan, kuntoutusrahaan sekä työttömyyspäivärahoihin. Lisäksi korotuksia tehtiin monilapsisten perheiden ja yksinhuoltajien lapsilisiin, elatustukeen ja opintotuen huoltajakorotukseen. Aktiivimallin velvoitteet purettiin. Nämä ovat oikean suuntaisia askelia, mutta korotukset eivät kompensoi kaikkia tehtyjä heikennyksiä. Esimerkiksi työttömän perusturva on edelleen matalammalla tasolla kuin millä se olisi ilman tehtyjä indeksileikkauksia ja -jäädäytyksiä.

Koronakriisi toi esiin perusturvan matalan tason. Sen varassa elävien tulotason on niin matala, että taloudenpito ei jousta lainkaan ylimääräisiin kuluihin. Kriisi aiheutti perheille lisää kuluja, kun koulut olivat kiinni ja ruokakulut kasvoivat. Myös hygieniatarvikkeisiin kului enemmän rahaa. Ruoka-avun tarpeen voimakas lisääntyminen osoitti, että etuusjärjestelmä ei tarjonnut poikkeustilanteessa riittävää turvaa kaikille.

Kriisi osoitti myös puutteita perusturvan kattavuudessa ja etuuslainsäädäntöön tehtiin nopeasti määräaikaista laajennuksia, joilla mahdollistettiin työttömyysturvan maksaminen myös yrittäjille, sekä lyhennettiin työssäoloehtoita niin, että lyhyemmälläkin työhistorialla pääsi turvan piiriin. Akuutin kriisin ollessa ohi, on pohdittava pysyvämpiä ratkaisuja todettuihin puutteisiin, jotta perusturva osaltaan kannattelee ihmisiä läpi taantuman ja ehkäisee ongelmien syventymistä.

Köyhyyden vähentämisen tavoite vaatii riittävästä perusturvan tasosta huolehtimista

Suomi on EU:n 2020-strategiassa sitoutunut vähentämään köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien ihmisten määrää 150 000:lla vuosien 2010–2020 välisenä aikana. Tavoitteena oleva 770 000 jää varsin kauas. Vuonna 2018 köyhyys- tai syrjäytymisriskissä Suomessa oli noin 856 000 henkilöä, eli 15,8 prosenttia väestöstä. Lisäksi Suomi on sitoutunut osana YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030-tavoitteita puolittamaan köyhyyden vuoteen 2030 mennessä. Tämän tavoitteen saavuttamiseen on vielä 10 vuotta aikaa.

Riittävästä perusturvan tasosta huolehtiminen on keskeinen keino köyhyyden torjumisessa.

4. Suomen sosiaalioikeudellisen seuran valitus 106/2014

Komitean enemmistö katsoi, että irtisanomiskorvauksen ylärajana oleva 24 kuukauden palkkaa loukkaa peruskirjan 24 artiklan tuomaa oikeutta riittävään korvaukseen. Lisäksi komitea katsoi

yksimielisesti, että peruskirjan 24 artiklaa on loukattu, koska tuomioistuimella ei ole mahdollisuutta määrätä työntekijää palautettavaksi palvelussuhteeseen, kun työntekijä on irtisanottu ilman pätevää syytä.

Hallitus ei ole ryhtynyt toimiin työopimuslain saattamiseksi peruskirjan mukaiseksi kummankaan päätöksen osalta.

SOSTE katsoo, että irtisanomiskorvauksen enimmäismäärän asettaminen 24 kuukauteen rajoittaa erityisesti vanhempien työntekijöiden mahdollisuutta saada asianmukainen korvaus työsuhteen päättämisestä aiheutuvasta tosiasiallisesta haitasta. Perusturvan matala taso sekä työttömyysturvan odotetut muutokset, mm. työttömyysturvan lisäpäivien odotettu poistuminen, lisäävät entisestään perusteettomasta irtisanomisesta yksilölle aiheutuvia kustannuksia. Tältä osin sosiaalisen peruskirjan 24 artiklan kanssa ristiriidassa olevan työelämän lainsäädännön ongelmalliset seuraukset ovat vaarassa pahentua aiemmasta, mikä korostaa tarvetta saattaa lainsäädäntö vastaamaan sosiaalista peruskirjaa myös tältä osin.